

Henning Mankell

Dwaalsporen

Uit het Zweeds vertaald
door Bertie van der Meij

DE GEUS

Vierentwintigste druk

Oorspronkelijke titel *Villospår*, verschenen bij Ordfronts Förlag AB,
Stockholm

Oorspronkelijke tekst © Henning Mankell 1995

Eerste Nederlandstalige uitgave © Bertie van der Meij en

De Geus BV, Breda 2002

Deze editie © De Geus BV, Breda 2011

*Published by agreement with Ordfronts Förlag AB, Stockholm,
and Leonhardt & Hoier Literary Agency aps, Copenhagen*

Omslagontwerp Mijke Wondergem

Omslagillustratie © iStockphoto

ISBN 978 90 445 2320 1

NUR 331

Niets uit deze uitgave mag verveelvoudigd en/of openbaar gemaakt
worden door middel van druk, fotokopie of op welke wijze
dan ook, zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van De Geus BV,
Postbus 1878, 4801 BW Breda, Nederland. Telefoon: 076 522 8151.
Internet: www.degeus.nl

Wilt u het gratis magazine *Geuzennieuws* met informatie over onze nieuwe
uitgaven ontvangen, ga dan naar www.degeus.nl en meld u aan.

Proloog

Vlak voor zonsopgang werd Pedro Santana wakker doordat de petroleumlamp stond te walmen.

Toen hij zijn ogen opsloeg wist hij eerst niet waar hij zich bevond. Hij was wakker geschud uit een droom die hij niet los wilde laten. Hij had door een vreemd rotsachtig landschap gereisd waar de lucht heel ijl was en hij had een gevoel gehad alsof al zijn herinneringen uit hem wegvloeiden. De walmende petroleumlamp was zijn bewustzijn binnengedrongen als een zwakke geur van vulkanische as. Maar plotseling was er ook iets anders geweest: een geluid afkomstig van een gekweld, hijgend mens. Toen was zijn droom uiteengespat en hij had moeten terugkeren naar de donkere kamer waar hij nu al zes dagen en zes nachten had doorgebracht zonder ooit langer dan een paar minuten achtereen te slapen.

De petroleumlamp was uitgegaan. Er was niets dan duisternis om hem heen. Hij zat volkomen roerloos. De nacht was heel warm. Onder zijn overhemd was hij plakkerig van het zweet. Hij merkte dat hij stonk. Hij had al een hele poos geen energie meer kunnen opbrengen om zich te wassen.

Daar klonk het hijgende geluid opnieuw. Hij stond voorzichtig op van de aarden vloer en tastte met zijn handen naar de jerrycan met petroleum die ergens bij de deur moest staan. Het had zeker geregend terwijl hij sliep, dacht hij terwijl hij door het donker scharrelde. De vloer was vochtig onder zijn voeten. In de verte hoorde hij een haan kraaien. Hij wist dat het de haan van Ramirez was. Van alle hanen in het dorp kraaide die van Ramirez altijd als eerste al voor zonsopgang. Die haan was net een ongeduldig mens. Zo iemand als de mensen in de stad, die altijd

zoveel te doen schenen te hebben dat ze alleen nog maar tijd hadden voor hun eigen haast. Hier in het dorp was het anders, hier ging alles langzaam, zoals het leven in feite ook langzaam was. Waarom zouden de mensen haast moeten hebben? De gewassen waarvan ze leefden groeiden immers maar langzaam.

Zijn ene hand stootte tegen de jerrycan met petroleum. Hij trok de lap die in de opening gepropt was eruit en draaide zich om. Het gehijg dat hem in de duisternis omringde werd steeds onregelmatiger. Hij vond de lamp, trok de kurk eruit en goot er voorzichtig petroleum in terwijl hij zich probeerde te herinneren waar hij de lucifers had gelegd. Het doosje was bijna leeg geweest, dat wist hij nog. Maar er moesten nog twee of drie lucifers in zitten. Hij zette de jerrycan weer neer en tastte met zijn handen de vloer af. Vrijwel meteen stootte hij met zijn ene hand tegen het lucifersdoosje. Hij streek een lucifer af, haalde de glazen kap los en zag hoe de lont begon te branden.

Daarna draaide hij zich om. Hij stond hevige angsten uit, want hij wilde het tafereel dat hem te wachten stond niet zien.

De vrouw in het bed bij de wand zou sterven. Hij was zich daar nu van bewust, al had hij tot het laatst toe geprobeerd zichzelf voor te houden dat de crisis weldra voorbij zou zijn. Zijn droom was een laatste poging om te vluchten geweest. Er was nu echter geen ontkomen meer aan.

Een mens kon nooit aan de dood ontkomen. Niet aan zijn eigen dood, maar ook niet aan die van iemand die hem lief was.

Hij ging op zijn hurken bij het bed zitten. De petroleumlamp wierp onrustige schaduwen over de wanden. Hij keek naar haar gezicht. Ze was nog jong. Haar gezicht was bleek en ingevallen, maar toch was ze nog mooi. *Het laatste wat bij mijn vrouw weggaat is haar schoonheid*, dacht hij, en hij merkte dat er tranen in zijn ogen opwelden. Hij voelde aan haar voorhoofd. De koorts was weer gestegen.

Hij wierp een blik door het kapotte raam dat met een afgescheurd stuk karton gerepareerd was. De zon was nog niet op. De haan van Ramirez was nog steeds de enige die kraaide. *Ging de zon maar op*, dacht hij. *Ze zal sterven als het nacht is. Niet*

overdag. Als ze maar kan blijven ademen tot dat de zon opgaat. Dan zal ze me nog niet alleen laten.

Plotseling sloeg ze haar ogen op. Hij pakte haar hand en probeerde te glimlachen.

‘Waar is het kind?’ vroeg ze met een stem die zo zwak was dat hij haar woorden nauwelijks kon verstaan.

‘Ze slaapt bij mijn zuster en haar gezin’, antwoordde hij. ‘Dat is het beste.’

Ze leek tot rust te komen na zijn antwoord.

‘Hoelang heb ik geslapen?’

‘Urenlang.’

‘Heb je de hele tijd hier gezeten? Je moet rust nemen. Over een paar dagen hoef ik hier niet meer te liggen.’

‘Ik heb geslapen’, antwoordde hij. ‘Straks ben je weer beter.’

Hij vroeg zich af of ze merkte dat hij loog. Hij vroeg zich af of ze wist dat ze nooit meer uit bed zou komen. Logen ze misschien in hun wanhoop allebei? Om te maken dat het onvermijdelijke gemakkelijker te dragen zou zijn?

‘Ik ben zo moe’, zei ze.

‘Je moet slapen om beter te worden’, antwoordde hij, zijn hoofd afwendend om te voorkomen dat ze zag hoeveel moeite hij had om zich goed te houden.

Even later drong het eerste daglicht het huis binnen. Ze was weer in haar bewusteloosheid weggezakt. Hij zat op de vloer naast haar bed. Hij was zo moe dat hij geen greep meer had op zijn gedachten. Ze dwaalden ongehinderd door zijn hoofd zonder dat hij ze kon sturen.

Toen hij Dolores voor het eerst ontmoette was hij eenentwintig. Samen met zijn broer Juan was hij te voet de lange weg naar Santiago de los Treinta Caballeros gegaan om het carnaval te kunnen zien. Juan, die twee jaar ouder was, had de stad al eerder bezocht. Maar voor Pedro was het de eerste keer. Ze hadden er drie dagen over gedaan. Af en toe waren ze een paar kilometer met een ossenkar meegelift. Maar het grootste deel van de weg hadden ze gelopen. Eén keer hadden ze geprobeerd stiekem mee

te rijden met een propvolle bus die naar de stad ging. Maar ze waren ontdekt toen ze bij een halte geprobeerd hadden op het dak van de bus te klimmen om zich daar tussen tassen en bijeengesnoerde bundels te verstoppen. De chauffeur had hen weggejaagd en uitgevloekt. Hij had geschreeuwd dat mensen die zo arm waren dat ze niet eens een buskaartje konden betalen, eigenlijk niet zouden moeten bestaan.

‘Zo’n buschauffeur moet heel rijk zijn’, had Pedro gezegd toen ze verder liepen over de stoffige weg die door eindeloze suikerplantages kronkelde.

‘Welnee, sukkel’, antwoordde Juan. ‘Het geld van de kaartjes gaat naar de eigenaar van de bus. Niet naar de buschauffeur.’

‘Wie is dat dan?’ vroeg Pedro.

‘Hoe kan ik dat nu weten?’ antwoordde Juan. ‘Maar als ik in de stad kom zal ik je de huizen laten zien waar ze wonen.’

Eindelijk waren ze er. Het was februari en de hele stad leefde in de gewelddadige roes van het carnaval. Sprakeloos had Pedro naar alle bontgekleurde kleding gekeken, aan de zomen waarvan overal glinsterende spiegeltjes waren vastgenaaid. De mombakkesen die op duivels of op dieren leken hadden hem in het begin angst aangejaagd. Het leek wel of de hele stad deinde op de maat van duizenden trommels en gitaren. Juan had hem routineus langs straten en stegen gevoerd. ’s Nachts sliepen ze op een paar banken in het Parque Duarte. Pedro was aldoor hevig ongerust dat hij Juan in de mensenmenigte kwijt zou raken. Hij voelde zich als een kind dat bang was een van zijn ouders te verliezen. Maar hij liet niets merken. Hij wilde niet dat Juan hem zou uitlachen.

Maar op de derde avond, die hun laatste avond zou zijn, gebeurde het. Ze bevonden zich in de Calle del Sol, de grootste straat van de stad, toen Juan plotseling tussen de verkledde, dansende mensen verdween. Ze hadden geen plaats afgesproken waar ze elkaar weer zouden ontmoeten, mochten ze elkaar uit het oog verliezen. Hij was tot diep in de nacht naar Juan blijven zoeken, maar hij had hem nergens kunnen vinden. Bij de bankjes in het park waar ze eerder hadden geslapen, was hij ook niet.

Vroeg in de ochtend was Pedro bij een van de standbeelden op de Plaza de Cultura gaan zitten. Om zijn dorst te lessen had hij water uit een fontein gedronken. Maar hij had geen geld om eten te kopen. Het enige wat hij kon doen, dacht hij, was proberen de weg te vinden die terug naar huis leidde. Als hij maar eenmaal de stad uit was, kon hij wel stiekem een van de vele bananenplantages op glippen om zijn buik rond te eten.

Plotseling merkte hij dat er iemand naast hem was komen zitten. Het was een meisje van zijn leeftijd. Hij vond haar al meteen het mooiste meisje dat hij ooit had gezien. Toen ze hem ontdekte, sloeg ze verlegen haar ogen neer. Hij keek tersluiks toe hoe ze haar sandalen afdeed en over haar zere voeten wreef.

Zo had hij Dolores ontmoet. Ze hadden het er later nog vaak over gehad hoe Juans verdwijning in het carnavalsgewoel en haar zere voeten hen bij elkaar hadden gebracht.

Ze zaten samen bij de fontein en raakten aan de praat.

Dolores bleek ook alleen maar op bezoek te zijn in de stad. Ze zocht een baantje als dienstmeisje en was in de rijke buurten de huizen afgegaan, echter zonder werk te vinden. Net als Pedro was ze het kind van een *campesino*, en haar dorp lag niet ver van het dorp waar Pedro woonde. Ze waren samen de stad uitgelopen, hadden bananenbomen geplunderd om hun honger te stillen en hoe dichterbij haar dorp kwamen, hoe langzamer ze waren gaan lopen.

Twee jaar later, in mei, nog voordat de regentijd begon, waren ze getrouwd en naar Pedro's dorp verhuisd, waar ze een huisje hadden gekregen van een van Pedro's ooms. Pedro werkte op een suikerplantage en Dolores teelde groente, die ze verkocht aan passerende opkopers. Ze waren arm geweest, maar ook jong en gelukkig.

Er was maar één ding niet zoals het hoorde. Na drie jaar was Dolores nog altijd niet zwanger. Ze spraken er nooit over. Maar Pedro kon merken dat Dolores zich steeds meer zorgen begon te maken. Buiten zijn medeweten had ze heimelijk hulp gezocht bij *curiositas* aan de grens met Haïti, echter zonder dat er iets veranderd was.

Het had acht jaar geduurd. Maar op een avond toen Pedro thuiskwam van de suikerplantage was ze hem tegemoet gelopen om hem te vertellen dat ze zwanger was. Na acht jaar huwelijk had Dolores een dochter gebaard. Al bij de allereerste aanblik van zijn kind wist Pedro dat ze de schoonheid van haar moeder had geërfd. Die avond was Pedro naar de dorpskerk gegaan om een gouden sieraad te offeren dat hij van zijn moeder had gekregen toen ze nog leefde. Hij had het aan de maagd Maria geofferd die hem, met haar in doeken gewikkeld kind, aan Dolores en haar pasgeboren dochter deed denken. Op de terugweg naar huis had hij zo luid en uitgelaten gezongen dat de mensen die hij tegenkwam naar hem hadden gekeken en zich hadden afgevraagd of hij soms te veel gegist rietsuikersap had gedronken.

Dolores sliep. Ze haalde steeds gejaagder adem en bewoog onrustig.

‘Je kunt niet sterven’, fluisterde Pedro en hij merkte dat hij zijn wanhoop niet meer kon bedwingen. ‘Je kunt niet doodgaan en mij en onze dochter in de steek laten.’

Twee uur later was alles voorbij. Heel even werd haar ademhaling volkomen rustig. Ze sloeg haar ogen op en keek hem aan.

‘Jij moet onze dochter laten dopen’, zei ze. ‘Jij moet haar laten dopen en jij moet voor haar zorgen.’

‘Straks ben je weer beter’, antwoordde hij. ‘Dan gaan we samen naar de kerk om haar te laten dopen.’

‘Ik ben er niet meer’, zei ze en ze sloot haar ogen.

Een moment later was ze overleden.

Twee weken later verliet Pedro het dorp met zijn dochter in een mandje op zijn rug. Zijn broer Juan liep een eindje met hem mee.

‘Weet je wel wat je doet?’ vroeg hij.

‘Ik doe alleen maar wat ik moet doen’, antwoordde Pedro.

‘Waarom moet je naar de stad om je dochter te laten dopen?’

Waarom kun je haar niet hier in het dorp laten dopen? De kerk hier was voor jou en voor mij toch ook goed genoeg. En voor onze ouders.'

Pedro hield zijn pas in en keek naar zijn broer.

'Wij hebben acht jaar lang op een kind gewacht. Toen onze dochter eindelijk kwam, werd Dolores ziek. Niemand kon haar helpen. Dokters niet, medicijnen niet. Ze was nog geen dertig. Toch moest ze sterven. Omdat wij arm zijn. Omdat wij in onze armoede allerlei ziekten hebben. Ik heb Dolores destijds op het carnaval ontmoet, toen jij verdwenen was. Nu ga ik terug naar de grote kathedraal aan het plein waar wij elkaar hebben leren kennen. Mijn dochter zal in de grootste kerk van het land gedoopt worden. Dat is wel het minste wat ik voor Dolores kan doen.'

Hij wachtte Juans antwoord niet af, maar draaide zich om en liep verder. Toen hij laat in de avond in het dorp aankwam waar Dolores vroeger had gewoond, bleef hij bij het huis van haar moeder staan. Nogmaals verklaarde hij wat hij ging doen. De oude vrouw schudde verdrietig het hoofd toen hij uitgepraat was.

'Je verdriet drijft je tot waanzin', zei ze. 'Het is ver naar Santiago. Bedenk liever dat het voor je dochter helemaal niet goed is om al die tijd op je rug mee te hotsen.'

Pedro gaf geen antwoord. De volgende ochtend in alle vroegte hervatte hij zijn tocht. Hij praatte voortdurend met het kind, dat in het mandje op zijn rug hing. Hij vertelde alles wat hij zich van Dolores herinnerde. En toen hij niets meer te zeggen had, begon hij van voren af aan.

Terwijl zware regenwolken zich aan de horizon opstapelden kwam hij op een middag in de stad aan. Bij de grote toegangsdeur van de Santiago Apóstol-kathedraal ging hij zitten wachten. Af en toe gaf hij zijn dochter iets van het eten dat hij van huis had meegenomen. Hij bekeek alle in het zwart geklede priesters die hem passeerden. Hij vond ze ofwel te jong ofwel te gehaast om hun de eer te gunnen zijn dochter te dopen. Uren-

lang bleef hij zitten wachten. Ten slotte zag hij een oude priester met langzame tred het plein oversteken, op weg naar de kathedraal. Hij stond op, nam zijn hoed van boombast af en liet de man zijn dochter zien. De oude priester luisterde geduldig naar zijn verhaal. En hij knikte.

‘Ik zal je dochter dopen’, zei hij. ‘Je hebt een lange weg afgelegd om iets te doen waarin je gelooft. In onze tijd komt dat zelden voor. Mensen leggen zelden grote afstanden af vanwege hun geloof. Daarom ziet de wereld er ook uit zoals ze eruitziet.’

Pedro volgde de priester de donkere kathedraal in. Dolores is vlak bij me, dacht hij. Haar geest zweeft om ons heen en gaat met ons mee naar de doopvont.

De oude priester zette zijn stok tegen een van de hoge pilaren.

‘Hoe gaat het meisje heten?’ vroeg hij.

‘Net als haar moeder’, antwoorde Pedro. ‘Ze zal Dolores heten. Verder wil ik dat ze de naam Maria krijgt. Dolores Maria Santana.’

Na de doop ging Pedro het plein weer op. Bij het standbeeld waar hij tien jaar eerder Dolores had ontmoet, ging hij zitten. Zijn dochter sliep in haar mandje. Hij zat volkomen stil, diep in zichzelf verzonken.

Ik, Pedro Santana, ben een eenvoudig man. Van mijn voorvaderen heb ik niets anders geërfd dan armoede en onafgebroken ellende. Ook mocht ik mijn vrouw niet behouden. Maar ik beloof je dat onze dochter een ander leven zal krijgen. Ik zal alles voor haar doen om te maken dat ze niet net zo’n leven hoeft te leiden als wij. Ik beloof je, Dolores, dat onze dochter een mens zal worden die een lang en gelukkig en waardig leven zal leiden.

Diezelfde avond liet Pedro de stad weer achter zich. Met zijn dochter Dolores keerde hij terug naar zijn dorp.

Dat was op 9 mei 1978.

Dolores Maria Santana, zo innig bemind door haar vader, was toen acht maanden oud.